

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatski zavod za knjižničarstvo
Matična služba za narodne knjižnice

SMJERNICE ZA ZAŠTITU KNJIŽNIČNE GRAĐE U NARODNIM KNJIŽNICAMA

1. UVOD

Zaštita knjižnične građe općenito temelji se na Pravilniku o zaštiti knjižnične građe Ministarstva kulture Republike Hrvatske (2005.).

Pravilnik o zaštiti knjižnične građe temelji se na članku 45. stavku 1. Zakona o knjižnicama (NN 105/97, 5/98, 104/00).

Smjernice su sažetak Pravilnika o zaštiti knjižnične građe čije su neke stavke neznatno dopunjene i/ili modificirane temeljem prakse, prijedloga i preporuka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu bez značajnog odstupanja od osnovnog teksta Pravilnika.

Smjernice nisu zamjena za Pravilnik.

Imenice i druge sklonjive riječi koje se u Smjernicama koriste u muškomu rodu, spolno su neutralne i odnose se i na muške i ženske osobe.

1.1 PROVOĐENJE MJERA ZAŠTITE

Mjere zaštite knjižnične građe provode se, gdje je to potrebno, uz aktivnu stručnu podršku Odjela za zaštitu građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Koordinacija mjera i oblika zaštite knjižnične građe u narodnim knjižnicama u djelokrugu je Matične službe za narodne knjižnice pri Hrvatskom zavodu za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (dalje: Matična služba za narodne knjižnice).

1.2 CILJ SMJERNICA

Cilj je Smjernica ujednačivanje postupaka u zaštiti knjižnične građe uz uvažavanje posebnosti zahtjeva prostora i fonda svake knjižnice koje će kao zasebne odredbe biti uključene u Smjernice za zaštitu građe svake pojedine knjižnice.

Smjernice uključuju i odredbe o zaštiti baštinske građe u fondovima narodnih / školskih knjižnica, posebice građe iz fondova zavičajnih zbirki, ostavština i privatnih knjižnica koje se smatraju kulturnim dobrom i/ili za koje se predlaže stjecanje statusa kulturnog dobra.

2. PLAN MJERA ZA SLUČAJ OPASNOSTI

Svaka knjižnica izrađuje plan mjera za slučaj opasnosti.

Plan mjera za slučaj opasnosti sadrži popis mjera pripravnosti, popis postupaka, popis opreme, popis djelatnika knjižnice koji sudjeluju u spašavanju knjižničnih prostora i/ili građe,

navod prostora za privremeni smještaj građe te plan saniranja posljedica – oštećenja i restauriranja knjižnične građe.

Plan mjera sadrži i popis knjižnične građe s prioritetom spašavanja.

2.1 OPREMA

U svrhu zaštite knjižničnih prostora svaka knjižnica treba osigurati odgovarajuću opremu.

U svrhu zaštite knjižnične građe svaka knjižnica treba osigurati odgovarajuće mjerne instrumente za praćenje mikroklimatskih uvjeta u prostorima knjižnice i/ili u spremištu knjiga, ovlaživače/odvlaživače zraka, ventilatore, klima uređaje te sredstva zaštite od prekomjernog svjetla.

3. PREDMET ZAŠTITE

Mjerama zaštite obuhvaćene su

- ⇒ knjižnične zgrade i prostori
- ⇒ knjižnična oprema
- ⇒ knjižnična građa

3.1 KNJIŽNIČNE ZGRADE I PROSTORI

Mjere zaštite i sigurnosti obuhvaćaju sigurnost knjižničnih zgrada i prostora i odgovarajuću opremu za postizanje njihove sigurnosti za korisnike, djelatnike i građu.

Mjere zaštite obuhvaćaju zaštitu od poplava, požara, provale i razaranja.

Mjere zaštite i sigurnosti provode se

- ⇒ pri gradnji novih zgrada te pri adaptaciji postojećih zgrada i prostora knjižnica, a obuhvaćaju uređenje prostora, osvjetljenje, sigurnosne sustave i nadzor zgrada i prostora knjižnica
- ⇒ kontinuiranim nadzorom rada odgovarajućih vatrodajavnih, protupožarnih, električnih, plinskih, vodovodnih, protuprovalnih sigurnosnih sustava
- ⇒ svakodnevnim nadzorom korištenja knjižnice i knjižničnoga fonda te ponašanja korisnika u prostorima knjižnice

3.2 KNJIŽNIČNA OPREMA

Knjižnična oprema - računala, pisari, skeneri, mikročitači itd. štiti se nadzorom ispravnog korištenja.

3.3 KNJIŽNIČNA GRAĐA

Knjižnična građa obuhvaća

- ⇒ knjižnu građu
- ⇒ periodičke publikacije – časopise i novine

⇒ neknjižnu građu – AV, elektroničku i drugu građu

Svrha je zaštite očuvati primjerke knjižnične građe, produžiti njihov vijek trajanja na polici da bi se korisnicima dao na korištenje očuvan i/ili obnovljen primjerak građe.

Mjere zaštite obuhvaćaju zaštitu knjižnične građe od nesavjesnog korištenja, namjernog oštećivanja i krađe te izlaganja knjižnične građe neprimjerenim uvjetima pohrane.

Mjere zaštite provode se i

- svakodnevnom provjerom mikroklimatskih uvjeta u prostorima knjižnice (temperatura, vlaga)
- redovitim temeljitim čišćenjem građe, polica i knjižničnog prostora (najmanje jednom godišnje)
- zaštitom knjižnične građe od krađe i namjernog oštećivanja te svakog korištenja građe koje je u suprotnosti s odredbama pravilnika o korištenju građe i usluga svake pojedine knjižnice
- načinom pohrane knjižnične građe

Svaka knjižnica izrađuje svoj pravilnik o uvjetima i načinu korištenja knjižnične građe iz svoga fonda.

4. POSTUPANJE S GRAĐOM

Pravilnikom o zaštiti knjižnične građe (2005.) propisan je način rukovanja knjižničnom građom i način signiranja građe, knjižne i neknjižne, odgovarajućim priborom za pisanje i naljepnicama za signature knjižne i neknjižne građe.

Djelatnici trebaju kontinuirano pregledavati građu i odstraniti sve nepotrebne umetke, posebice po povratu građe s korištenja izvan prostora knjižnice.

Pregledom građe utvrđuje se koja je građa oštećena i dotrajala te ju je potrebno restaurirati u slučaju kad se na nju ne primjenjuju odredbe Pravilnika o reviziji i otpisu knjižnične građe (2002.)

5. VRSTE ZAŠTITE

Osnovne su vrste zaštite

- preventivna
- kurativna
- konverzija medija

5.1 PREVENTIVNA ZAŠTITA

Obuhvaća oblaganje knjižne građe folijom, opremanje periodičkih publikacija zaštitnim kutijama i mapama, a AV i elektroničke građe zaštitnim omotnicama ili kutijama.

Preventivna zaštita provodi se i redovitim godišnjim čišćenjem knjižnične građe.

Ovaj vid zaštite provode djelatnici knjižnice uz pribavljanje potrebnih stručnih uputa nadležne stručne ustanove.

5.2 KURATIVNA ZAŠTITA

Obuhvaća obnovu oštećene knjižnične građe.

Ovaj vid zaštite provode ovlaštene stručne restauratorske ustanove.

Izrađuju se popisi građe koju je potrebno restaurirati koji se dostavljaju Matičnoj službi za narodne knjižnice te nadležnoj županijskoj matičnoj narodnoj knjižnici.

5.3 KONVERZIJA MEDIJA

Pojedina knjižnica može kao mjeru zaštite vrijedne i/ili često tražene i korištene knjižnične građe provesti fotokopiranje, mikrofilmiranje i/ili digitalizaciju građe.

Pri tome je potrebno voditi računa o očuvanju izvornog primjerka knjižnične građe te o poštivanju odredbi Zakona o autorskom i srodnim pravima (2010.).

Izvorni primjerci mikrofilmirane i digitalizirane knjižnične građe ne daju se na korištenje.

Mikrofilmske preslike čuvaju se u odgovarajućim mikroklimatskim uvjetima.

Način korištenja mikrofilmirane i digitalizirane građe utvrđuje se pravilnikom o uvjetima i načinu korištenja građe svake pojedine knjižnice.

6. ZAŠTITA BAŠTINSKE GRAĐE

Baštinska građa u narodnim knjižnicama obuhvaća vrijedne starije primjerke zavičajne građe, ostavštine i privatne zbirke koje darom ulaze u fond zavičajnih zbirki narodnih knjižnica te primjerke druge vrijedne građe u fondu knjižnice.

Građu treba pregledati, izdvojiti primjerke koje je potrebno restaurirati ili zaštititi i učiniti ih dostupnima mikrofilmiranjem ili digitalizacijom.

Mjere zaštite potrebno je provesti u dogovoru s odgovarajućim stručnim ustanovama.

Mikrofilmiranje i digitalizaciju provode vanjski suradnici knjižnice u slučaju kad sama knjižnica nema odgovarajuću opremu niti stručno osposobljene djelatnike za obavljanje mikrofilmiranja / digitalizacije knjižnične građe.

Zaštićena građa u fondu narodnih knjižnica tj. građa koja ima svojstvo kulturnog dobra evidentira se popisima koji se dostavljaju i Matičnoj službi za narodne knjižnice.

Evidentiranje baštinske građe za koju se predlaže postizanje statusa kulturnoga dobra ovisi o procjeni svake knjižnice uz savjetodavnu pomoć županijske matične službe.

Rješenja o preventivnoj zaštiti baštinske građe i o upisu te građe u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske dostavljaju se Matičnoj službi za narodne knjižnice i županijskoj matičnoj službi.

6.1 KORIŠTENJE BAŠTINSKE GRAĐE

Pravilnikom o uvjetima i načinu korištenja građe svake pojedine knjižnice određeni su i uvjeti korištenja baštinske građe, njene posudbe drugim knjižnicama, i/ili davanja ove građe na uvid putem izložbi i privremeno ustupanje pojedinih primjeraka građe nakladnicima za potrebe izradbe pretisaka.

U slučaju izložbi, način izlaganja zaštićene građe treba biti prilagođen vrsti, obliku i stanju očuvanosti građe uz provjeru vitrina u kojima će građa biti izložena te sigurnosnih i mikroklimatskih uvjeta izlaganja građe.

U slučaju kad se zaštićena građa koristi za izradbu pretiska, potrebno ju je prethodno mikrofilmirati.

7. NADLEŽNOSTI ŽUPANIJSKE MATIČNE NARODNE KNJIŽNICE

Županijske matične narodne knjižnice aktivno sudjeluju u pitanjima zaštite knjižnične građe za mrežu narodnih / školskih knjižnica u svome djelokrugu, a osobito

- ⇒ pružaju savjetodavnu pomoć
- ⇒ predlažu tematske seminare i radionice vezane uz pojedina pitanja zaštite knjižnične građe Matičnoj službi za narodne knjižnice
- ⇒ predlažu i koordiniraju organizaciju tematskih seminara i radionica vezanih uz pojedina pitanja zaštite knjižnične građe i njihovo održavanje u županijskim matičnim knjižnicama
- ⇒ potiču i savjetodavno pomažu knjižnicama u izradi i dostavljanju popisa knjižnične građe za restauraciju Matičnoj službi za narodne knjižnice
- ⇒ potiču i savjetodavno pomažu knjižnicama u izradi i dostavljanju popisa zaštićene građe Matičnoj službi za narodne knjižnice
- ⇒ koordiniraju na području županije izradbu prijedloga za zaštitu građe baštinskih zbirki i njeno uvrštavanje u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske i izvještavaju Matičnu službu za narodne knjižnice o prikupljenim prijedlozima na području pojedine županije
- ⇒ surađuju s Matičnom službom za narodne knjižnice, Odjelom za zaštitu građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, odgovarajućim nadležnim stručnim ustanovama za zaštitu knjižnične građe te s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske

2011-11-07